

‘Meines Herzens Trost’

vocale werken, sonates en orgelwerken van
Buxtehude, Hammerschmidt, Meder,
Reincken, Schütz, Theile en Weckmann

Barokensembel *Consort of Voices*

Marlotte van 't Hoff, *sopraan*

10 december 2022, 20.00 uur

Kerk van Burgh

PROGRAMMA

Matthias Weckmann (1616-1674)

Toccata in C

Ms. Mus. Ant. Pract. KN 147, Ratsbücherei, Lüneburg

orgel

Anoniem / Heinrich Scheidemann ? (ca 1595-1663)

Herzlich lieb hab ich dich, o Herr (Psalm 18 en 73)

Orgeltabulatuur der Calvörschen Bibliothek, Clausthal Zellerfeld

sopraan & orgel

*

Heinrich Schütz (1585-1672)

Mein Herz ist bereit, SWV 341 (Psalm 57)

Symphoniae sacrae II, Opus 10, Dresden, 1647

sopraan, 2 violen en basso continuo

Andreas Hammerschmidt (1611/12-1675)

Wenn der Herr die Gefangenen Zion erlösen wird (Psalm 126)

Motettae, unius et duarum vocum, Dresden, 1649

sopraan en basso continuo

Dietrich Buxtehude (1637-1707)

Sonate in g, BuxWV 261

VII Suonate à due, violino & viola da gamba, con cembalo, Opus II, Hamburg, 1696

viool, viola da gamba en klavecimbel

Johann Valentin Meder (1649-1717)

Ach Herr, strafe mich nicht (Psalm 6)

Düben collectie, Universiteitsbibliotheek, Uppsala, 1679

sopraan, 2 violen en basso continuo

* *

Johan Adam Reincken (1643-1722)

Fuga in g

Ms. 4061, Hessische Landes- und Hochschulbibliothek, Darmstadt
orgel

Dietrich Buxtehude

Nun lob, mein Seel, den Herren, BuxWV 215 (Psalm 103)

Sammlung Gotthold 15.839, Universitätsbibliotheek, Königsberg
orgel

* * *

Johan Theile (1646-1724)

Ach, dass ich hören sollte (Psalm 85)

Düben collectie, Universitätsbibliotheek, Uppsala
sopraan, 2 violen, 2 viola da gamba's en basso continuo

Johan Adam Reincken

uit: Sonate IV in d: Grave - Allegro - Adagio (Solo) - Sarabande

Hortus Musicus, Hamburg, 1688

2 violen, viola da gamba en basso continuo

Dietrich Buxtehude

Herr, wenn ich nur Dich hab, BuxWV 38 (Psalm 73)

Düben collectie, Universitätsbibliotheek, Uppsala
sopraan, 2 violen en basso continuo

TOELICHTING

‘Meines Herzens Trost’

Wat verbindt de componisten van wie werken dit concert op het programma staan? Allen leefden ze in de 17^e eeuw of tot in het begin van de 18^e eeuw. Allen waren protestant en veelal werkten ze als cantor of organist in een Lutherse kerk of aan het hof van een Duitse vorst. Als je midden door Duitsland een lijn trekt – het land was destijds verdeeld in allerlei kleinere vorstendommen – dan leefden en werkten ze allen ten noorden van deze lijn. De componist Johann Valentin Meder, afkomstig uit Leipzig, bracht het zelfs tot het verre Riga.

Zonder uitzondering waren deze componisten groten in hun tijd en hun roem reikte soms over de grenzen van het Duitse rijk. Wie zich verdiept in ieders leven kan echter belangrijke lijnen ontdekken die voeren naar de twee allergrootsten onder hen: Heinrich Schütz (Dresden) en Dieterich Buxtehude (Lübeck): zij vormden de inspiratiebronnen of waren leraren voor de anderen. Via de Nederlanden leidde de ontwikkeling naar Buxtehude en via Italië liep de ontwikkeling naar Schütz. Van de componist Johann Theile, de laatste leerling van Heinrich Schütz, kan zelfs gezegd worden dat ook Buxtehude in het verre Lübeck een belangrijke inspiratiebron voor hem was. Theile bewoog zich overigens ook buiten het gebied van de kerkmuziek. Hij schreef het eerste Singspiel, een soort Duitse opera, voor het nieuwe operagebouw in Hamburg aan de Gänsemarkt op 2 januari 1678. De titel van de opera was Adam und Eva. Zowel het operagebouw als de keuze van dit onderwerp was een gruwel voor de opkomende piëtisten, hetgeen tot uiting kwam in de felle Hamburger Theaterstreit.

Maar er is nog een overeenkomst binnen de werken van dit programma; deze werd door André Poortvliet pas ontdekt na het samenstellen van het geheel. Alle gekozen teksten zijn namelijk genomen uit het Bijbelse psalmenboek. Deze keuze kan toevallig zijn –en veelzeggend over de persoon die de werken kiest– maar het is niet onmogelijk dat er nog een diepere oorzaak aan ten gronde ligt. Als componist heb je bij geestelijke werken de keuze uit het bewerken van rijmteksten of je bron is de pure oorspronkelijke Bijbeltekst. Rijmteksten, vaak geschreven door goedbedoelende dichtende predikanten, waren er destijds in overvloed. Maar veelal liet de kwaliteit te wensen over. Wil je echter een werk in een vrijere vorm schrijven dan kunnen de rijmwoorden flink in de weg zitten bij de vrijheid die je als componist nodig hebt. De weg van de oorspronkelijke Bijbeltekst ligt dan veel meer voor de hand.

De keuze welke Psalm er door de componist gekozen werd, kan te maken hebben met de plaats in de liturgie of de tijd van het jaar. We moeten niet teveel denken aan persoonlijke keuzes van een componist. De werken van dit concert werden veelal voor

een bepaald doel of voor een speciale gelegenheid geschreven. Zo is Psalm 6 in de bewerking van Johann Valentin Meder (*Herr, strafe mich nicht*) een bekende boetepsalm. Deze kwam al voor in de middeleeuwse getijdenboeken en kreeg een vaste plek op boetedagen zoals op Aswoensdag of rondom ziekte, sterven en uitvaart. Maar tegelijk betekent de keuze van een psalmtekst (het is vaak een kenmerkend gedeelte uit een psalm) dat deze teksten bekend en geliefd waren. Neem bijvoorbeeld *Herr, wenn ich nur dich habe* van Dieterich Buxtehude. Het betreft vers 25 uit Psalm 73. Ook Heinrich Schütz koos voor deze tekst in de *Musikalische Exequien II*, geschreven voor de begrafenis van graaf Heinrich Posthumus Reuss. De psalmtekst getuigt van een intense betrokkenheid tussen God en de sterfelijke mens. Een laatste voorbeeld is de orgelbewerking van het lied *Nun lob mein Seel' den Herren* van Buxtehude. Het lied is een bewerking van Psalm 103 en stamt uit het begin van de reformatie uit het jaar 1540 (tekst van Johann Gramann en de melodie van Hans Kugelman). Hoe populair dit lied bij het volk was bewijst wel het spontane zingen op 25 oktober 1648 op de marktplaats van Osnabrück na het bekend worden van de vrede van Westfalen.

Zo vormen de psalmteksten die tijdens dit concert uitgevoerd worden een spiegel van de geloofsbeleving in de 17e en begin 18e eeuw. De teksten laten ook zien waardoor de componisten geïnspireerd werden en worden. Tot op vandaag zijn dat vaak de oorspronkelijke Bijbelse psalmteksten. De reden ligt voor de hand. Kerkmusici hebben een bijzonder oog voor de rijkdom van een tekst. Deze is in de Bijbelse psalmen ongeëvenaard. Het is de verwoording in verrassende beelden die alleen maar uitnodigt tot muzikale schoonheid met soms illustratieve benadrukking van bijzondere woorden. Wie de tekst van de psalm in handen heeft kan gewaarworden op welke fraaie wijze deze weerklank krijgt in melodie of begeleiding. Ook moet niet vergeten worden dat deze componisten de gruwelen van de dertigjarige oorlog of de naweeën ervan gekend hebben. Het was niet alleen een ruwe oorlog, maar het waren ook honger en ziektes die deze tijd tot een dramatische tijd maakten. In het lijden van mensen speelden juist vertrouwde psalmteksten destijds een belangrijke rol. Met name het werk van Heinrich Schütz is getekend door deze oorlog waarin hij veel van zijn trouwe musici verloor en zelf ook moest vluchten. Het is bekend dat na het overlijden van zijn jonge vrouw in 1625 (hij bleef achter met twee kleine dochters) met name de Psalmen hem tot grote troost waren.

Het programma van dit concert getuigt van een rijke, soms onbekende, Noord-Duitse kerkmuzikale traditie voorafgaande aan de tijd van Johann Sebastian Bach. Zij werd ontwikkeld door cantores in kerken en componisten aan hoven die daarvoor alle mogelijkheden van hun broodheer kregen. De goede luisteraar zal ontdekken dat bijna alle lijnen uitlopen op de grote Thomascantor. Voor Bach waren Buxtehude en de uit Deventer afkomstige Johan Adam Reincken leraren en inspiratiebronnen. Wie het

geboortjaar van Bach weet (1685) vergeet ook niet meer het geboortjaar van zijn grote voorganger in de kerkmuzikale traditie: Heinrich Schütz 1585.

Het thema van dit concert luidt: *Meines Herzens Trost*. Het is een citaat uit Psalm 73 en komt voor in het laatste werk van dit concert van Buxtehude. Het begrip troost komt tot uiting in een aantal werken die gecomponeerd zijn naar aanleiding van het overlijden van iemand. Deze troost komt tot ons in de teksten van eeuwenoude psalmen die gekleed gaan in het gewaad van de muziek. Als laatste een voorbeeld uit het slotwerk van dit concert *Herr wenn ich nur dich habe* van Buxtehude. De troost in dit werk wordt hoorbaar in de twee elkaar imiterende instrumentale partijen die een intense vreugde vertolken. De melodie van de tekst *Herr, wenn ich nur dich habe* richt zich omhoog naar het *dich*. Het begrip hemel en aarde wordt in hoogte en diepte geschilderd. Maar slechts God alleen is mijn troost. Buxtehude laat het horen in voor het eerst optreden wiegende, dansante triolen om daarna te eindigen in een breed uitgesponnen *Alleluia*. Het woord staat niet in de oorspronkelijke Bijbeltekst maar Buxtehude voegt het er als vanzelf toe. Ook tot troost. Voor mensen uit de dertigjarige oorlog en mensen in een coronapandemie. Tot op vandaag.

Zierikzee, 16-11-2021, Dr. Mar van der Veer

TEKSTEN

Anoniem / Heinrich Scheidemann

Herzlich lieb hab ich dich, o Herr (Psalm 18 en 73, Martin Schalling (1569))

Herzlich lieb hab' ich dich, o Herr,
Ich bitt', woll'st sein von mir nicht fern
Mit deiner Gü't und Gnaden.
Die ganze Welt nicht freuet mich,
Nach Himmel und Erd' nicht frag' ich,
Wenn ich dich nur kann haben;
Und wenn mir gleich mein Herz zerbricht,
So bist doch du mein' Zuversicht,
Mein Teil und *meines Herzens Trost*,
Der mich durch sein Blut hat erlöst.
Herr Jesu Christ, Mein Gott und Herr,
In Schanden laß mich nimmermehr!

Ik heb u van harte lief, o Heer.
Ik vraag u, blijf niet ver van mij
met uw hulp en genade.
Niets ter wereld verheugt mij,
om hemel en aarde vraag ik niet
als ik u maar kan bezitten.
En al breekt mijn hart,
u bent toch mijn betrouwen,
mijn heil en de troost van mijn hart,
die mij door uw bloed hebt verlost.
Heer Jezus Christus, mijn God en Heer,
mijn God en Heer, laat mij nooit in schande!

Ach, Herr, laß dein' lieb' Engelein
Am letzten End' die Seele mein
In Abrahams Schoß tragen!
Der Leib in sein'm Schlafkämmerlein
Gar sanft, ohn' ein'ge Qual und Pein,
Ruh' bis am Jüngsten Tage.
Alsdenn vom Tod erwecke mich
Daß meine Augen sehen dich
In aller Freud', o Gottes Sohn,
Mein Heiland und mein Gnadenthron!
Herr Jesu Christ,
Erhöre mich, erhöre mich,
Ich will dich preisen ewiglich!

Ach Heer, laat uw lieve engelen
aan het eind van mijn leven mijn ziel
naar Abrahams schoot brengen,
laat mijn lichaam in zijn slaapkamertje
heel zacht en zonder enige smart en pijn
rusten tot de Jongste Dag!
Wek mij dan op uit de dood,
opdat mijn ogen u zien
in alle vreugde, o Zoon van God,
mijn Heiland en genadetroon!
Jezus Christus,
verhoor mij, verhoor mij,
ik wil u eeuwig prijzen.

Heinrich Schütz

Mein Herz ist bereit, SWV 341 (Psalm 57:8-11)

Mein Herz ist bereit, Gott, daß ich singe und
lobe. Wach auf, meine Ehre, wach auf, Psalter
und Harfe. Frühe will ich aufwachen.
Herr, ich will dir danken unter den Völkern;
ich will dir lobsingens unter den Leuten.
Denn deine Güte ist, soweit der Himmel ist,
und deine Wahrheit, soweit die Wolken
gehen.

Mijn hart is bereid, o God, mijn hart is bereid;
ik zal zingen, ik zal psalmen zingen. Ontwaak,
mijn eer, ontwaak, luit en harp; ik zal de
dageraad doen ontwaken. Ik zal U loven onder
de volken, Heere; ik zal voor U psalmen zingen
onder de natiën. Want Uw goedertierenheid is
groot tot aan de hemel, Uw trouw tot de
wolken.

Andreas Hammerschmidt

Wenn der Herr die Gefangenen Zion erlösen wird (Psalm 126)

Wenn der Herr die Gefangenen Zions erlösen
wird, so werden wir sein wie die Träumenden.
Dann wird unser Mund voll Lachens und
unsere Zunge voll Ruhmens sein. Da wird man
sagen unter den Heiden: Der Herr hat Großes
an ihnen getan. Der Herr hat Großes an uns
getan; des sind wir fröhlich. Herr, wende
unser Gefängnis, wie du die Wasser gegen
Mittag trocknest! Die mit Tränen säen,
werden mit Freuden ernten. Sie gehen hin
und weinen und tragen edlen Samen und
kommen mit Freuden und bringen ihre
Garben.

Toen de Heere de gevangenen van Sion terug
deed keren, waren wij als mensen die droom-
den. Toen werd onze mond vervuld met lachen
en onze tong met gejuich. Toen zei men onder
de heidenvolken: De Heere heeft grote dingen
bij hen gedaan! De Heere heeft grote dingen bij
ons gedaan, daarom zijn wij verblijd. Heere,
breng een omkeer in onze gevangenschap,
zoals waterstromen in het zuiden. Wie met
tranen zaaien, zullen met gejuich maaïen. Wie
het zaad draagt en dat zaait, gaat al wenend
zijn weg; maar hij zal zeker terugkomen met
gejuich en zijn schoven dragen.

Johann Valentin Meder

Ach Herr, strafe mich nicht (Psalm 6)

Ach, HERR, strafe mich nicht in deinem Zorn
und züchtige mich nicht in deinem Grimm!
HERR, sei mir gnädig, denn ich bin schwach;
heile mich, Herr, denn meine Gebeine sind
erschrocken, und meine Seele ist sehr
erschrocken. Ach, du HERR, wie lange!
Wende dich, HERR, und errette meine Seele;
helf mir um deiner Güte willen!
Denn im Tode gedenkt man dein nicht; wer
will dir in der Hölle danken?
Ich bin so müde vom Seufzen, ich schwemme
mein Bette die ganze Nacht und netze mit
meinen Tränen mein Lager.
Meine Gestalt ist verfallen vor Trauern und ist
alt worden; denn ich allenthalben geängstet
werde. Weichet von mir, alle Übeltäter; denn
der HERR höret mein Weinen,
der HERR höret mein Flehen, mein Gebet
nimmt der HERR an. Es müssen alle meine
Feinde zuschanden werden und sehr
erschrecken, sich zurückkehren und
zuschanden werden plötzlich.

HEERE, straf mij niet in Uw toorn, bestraf mij
niet in Uw grimmigheid! Wees mij genadig,
HEERE, want ik ben verzwakt, genees mij,
HEERE, want mijn beenderen zijn verschrikt.
Ja, mijn ziel is zeer door schrik overmand. En
U, HEERE, hoelang nog? Keer terug, HEERE,
red mijn ziel, verlos mij, omwille van Uw
goedertierenheid. Want in de dood is er geen
gedachtenis aan U, wie zal U loven in het graf?
Ik ben moe van mijn zuchten, heel de nacht
maak ik mijn bed nat, doorweek ik mijn
rustbank met mijn tranen. Mijn ogen zijn
verzwakt van verdriet, ze zijn oud geworden
vanwege al mijn tegenstanders. Ga weg van
mij, u allen die onrecht bedrijft, want de
HEERE heeft mijn luide gewezen gehoord. De
HEERE heeft mijn smeken gehoord, de HEERE
zal mijn gebed aannemen.
Al mijn vijanden worden zeer beschaamd en
door schrik overmand; zij deinzen terug,
zij worden in een ogenblik beschaamd.

Dietrich Buxtehude

Nun lob, mein Seel, den Herren, BuxWV 215 (Psalm 103 - Johann Gramann, 1525)

Nun lob, mein Seel, den Herren,
Was in mir ist, den Namen sein!
Sein' Wohltat tut er mehr,
Vergiß es nicht, o Herze mein!
Hat dir dein' Sünd' vergeben
Und heilt dein' Schwachheit groß,
Errett't dein armes Leben,
Nimmt dich in seinen Schoß,
Mit rechtem Trost beschützt,
Verjüngt dem Adler gleich.
Der Kön'g schafft Recht, behütet,
Die leiden in sein'm Reich.

Loof nu, mijn ziel, de Heer,
en al wat in mij is zijn heilige naam!
Hij vermeerdert zijn weldaden,
vergeet dat niet, o mijn hart!
Hij heeft je je zonden vergeven
en geneest je grote zwakheid,
hij redt je arme leven,
neemt je in zijn schoot,
overladen met rijke troost,
verjongd als de adelaar.
De koning zorgt voor gerechtigheid,
behoedt hen die lijden in zijn rijk.

Johan Theile

Ach, dass ich hören sollte (Psalm 85)

Ach, daß ich hören sollte, was Gott der HERR redet; daß er Frieden zusagte seinem Volk und seinen Heiligen, auf daß sie nicht auf eine Torheit geraten!

Doch ist ja seine Hilfe nahe denen, die ihn fürchten, daß in unserm Lande Ehre wohne; daß Güte und Treue einander begegnen, Gerechtigkeit und Friede sich küssen; daß Treue auf der Erde wachse und Gerechtigkeit vom Himmel schaue.

Ik zal horen, wat God, de HEERE, spreken zal, want Hij zal tot Zijn volk en tot Zijn gunstelingen van vrede spreken; maar laten zij niet tot dwaasheid terugkeren.

Ja, Zijn heil is nabij hen die Hem vrezen, zodat er eer in ons land woont.

Goedertierenheid en trouw ontmoeten elkaar, gerechtigheid en vrede kussen elkaar.

Trouw komt op uit de aarde, gerechtigheid ziet uit de hemel neer.

Dietrich Buxtehude

Herr, wenn ich nur Dich hab, BuxWV 38 (Psalm 73:25-26)

Herr, Herr, wenn ich nur Dich hab',
so frag' ich nichts nach Himmel und Erden.
Wenn mir gleich Leib und Seel' verschmacht',
so bist Du doch, Gott, allezeit
meines Herzens Trost, und mein Teil.
Hallelujah!

Wie heb ik behalve U in de hemel?
Naast U vind ik nergens vreugde in op de
aarde. Bezwijkt mijn lichaam en mijn hart,
dan is God de rots van mijn hart en voor
eeuwig mijn deel.
Halleluja!

CONSORT OF VOICES

Consort of Voices (*2010) wil haar publiek verrassen en ontroeren met de mooiste muziek uit de barok. Hierbij is een historisch geïnformeerde aanpak richtinggevend. Dit houdt in dat we ons bij het vertolken van de muziek verdiepen in de muziekpraktijk van de barok. Studie van zangtechniek, speelstijl, muzieknotatie, muziektheorie en oude instrumenten zijn daarbij belangrijke onderdelen van het artistieke proces. Uitgangspunten voor onze uitvoeringen zijn onder andere enkelvoudige vocale bezettingen (OVPP: One Voice Per Part) en gebruik van historische instrumenten of kopieën daarvan.

Het ensemble heeft een belangrijke focus op het minder bekende repertoire uit de 17e eeuw. In de zomermaanden organiseert Consort of Voices een serie met concerten in de Grote kerk van Veere. In 2023 staan concerten met muziek van G.F. Händel op het programma in Sint Kruis, Zierikzee en Veere.

Meer informatie of inschrijven op onze nieuwsbrief? Bekijk www.consortofvoices.nl

Consort of Voices bestaat bij dit project uit de volgende musici:

Marlotte van 't Hoff, *sopraan*

Aleksandra Kwiatkowska en Sakura Goto, *barokviool*

Anna Lachegyí en Annelies Poortvliet, *viola da gamba*

André Poortvliet, *klavecimbel & orgel*

Marlotte van 't Hoff studeerde solozang klassiek bij Hanneke Kaasschieter aan het Fontys conservatorium te Tilburg, waar ze in 2015 met succes afstudeerde. Een excellentieprogramma voor het oratoriumvak rondde ze een jaar eerder af. Masterclasses volgde ze bij Miranda van Kralingen, Maarten Koningsberger, Peter Kooij en Johannette Zomer. Marlotte treedt regelmatig op met ensemble Consort of Voices.

André Poortvliet heeft een passie voor barokmuziek en deelt deze graag met het publiek door het geven van concerten op klavecimbel, klavechord, historische orgels of met ensemble Consort of Voices. Hij volgde klavecimbel- en orgellessen en lessen basso continuo bij Leen de Broekert. Daarnaast waren privélessen klavecimbel bij Bob van Asperen belangrijk in zijn ontwikkeling. Ook volgde hij masterclasses bij onder andere Pierre Hantaï, Christophe Rousset, Francesco Cera en Marieke Spaans. André heeft een collectie klavecimbels van meesterbouwers Cornelis Bom en Jan Boon. Hij is organist van de Oostkerk in Middelburg (De Rijckere-orgel, 1783).

SUBSIDIES

Dit concert is mede mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van de volgende partijen:

